

Zaščitna sestra Teodora (Dora) Vovk, por. Ažman

Irena Keršič

Teodora Ažman v Beogradu. Avtor fotografije neznan. Vir: arhiv Jožeta Ažmana

Splet naključil je botroval dostopu do izjemne zbirke osebnega gradiva Teodore Vovk, ene izmed prvih zaščitnih sester na Slovenskem. Jože Ažman, sin Teodore Vovk, je namreč stric Tristana Ažmana, moža predsednice Zbornice – Zveze Monike Ažman. Obstajala je domneva, da bi bila lahko Teodora ena izmed trinajstih absolventk, ki so bile na ustanovnem občnem zboru strokovne organizacije 27. novembra 1927. Ali je bila res? Pogovor in prijetno srečanje je potekalo na domu Jožeta Ažmana v Kranju (prisotni Jože in Slavka Ažman, Tristan Ažman, Darinka Klemenc, Irena Keršič), ki nas je presenetil z zgledno urejenim, shranjenim in ohranjenim dokumentarnim in slikovnim gradivom, s katerim smo dobili vpogled v osebni, strokovni, poklicni in društveni razvoj Teodore Vovk in zdravstvene nege na Slovenskem.

Teodora Vovk je bila rojena 20. 1. 1908 v Gradcu v Avstriji. Njena mati Katarina Vozelj je bila iz Šmartnega pri Litiji in je bila gospodinja. Umrla je mlada, 8. 11. 1916 v Škofji Loki. Oče Jožef Vovk je bil ob Teodorinem rojstvu narednik-vo-dnik. Umril je 10. 7. 1931 v Ljubljani. Zaradi vojaškega poklica so se starši večkrat selili. Živel so v Ljubljani, kasneje je bil oče premeščen v Gradec, kjer se je rodila Teodora in se nato preselili v Škofjo Loko. Imela sta tri hčerke: najstarejša je bila Mara, druga Eleonora (Lora) in tretja Teodora (Dora). Teodora je bila krščena kot Teodora-Eleonora-Natalija. Njena krstna botra sta bila general Teodor Aigner in njegova žena Eleonora, zato je bila izbira imena tako logična.

Teodora je obiskovala osnovno šolo in leta 1925 z malo maturo končala Zasebno deklško meščansko šolo uršulink v Škofji Loki. Govorila je slovensko, nemško in srbohrvaško. Bila je diplomantka dveletne Šole za sestre v Državnem zavodu za zdravstveno zaščito mater in dece v Ljubljani, ki jo

je končala 13. 3. 1929 s predpisanim teoretičnim in praktičnim izpitom pred državno komisijo. Iz potrdila frekvence je razvidno, da je med dveletnim obiskovanjem Šole za sestre kot »interninstinja (externinstinja) v zavodu za zdravstveno zaščito mater in dece praktično delala na oddelku za dojenčke, v dojenjski mlečni kuhinji ter oddelku za gospodinjstvo v dečji polikliniki in posvetovalnici za matere, sodelovala pri hišnih posetih kot dečja zaščitna sestra, hospitirala izven zavoda v splošni javni bolnici na medicinskem oddelku, kirurškem oddelku in oddelku za nalezljive bolezni, v bolnici za ženske bolezni ter šolski polikliniki. V zavodski šoli je poslušala predpisana predavanja iz splošne anatomije in fiziologije, splošne higijene (z bakteriologijo, epidemiologijo in dezinfekcijo), telesni in duševni razvoj deteta, higiena in nega zdravega dojenčka, higiena malega (predšolskega) deteta, higiena šolskega deteta, nega bolnega deteta, higiena žene s posebnim ozirom na materinstvo, tuberkuloza in boj zoper njo, venerične bolezni in boj zoper njih, alkoholizem in boj zoper njega, organizacija zaščite dece in dotična zakonodaja, zakonodaja o zavarovanju delavcev s posebnim ozirom na matere in dete, temeljni pojmi o zdravstveni zakonodaji, državni ustanovi in ureditvi države, nauk o zdravilih, nauk o obvezilih in nauk o instrumentih, gospodinjstvo, osnovni pojmi pedagogike, o sestrskem poklicu, prva pomoč ob nezgodah.«

Dokument Potrdilo o frekvenci, izdan v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev, ni imel nobene veljave brez opravljene diplome, iz njega pa dobimo vpogled v strokovne predmete, ki so jih morale v dveh letih usvojiti učenke. Predmet O sestrskem poklicu je predavala otroška zaščitna sestra Pavla Gruden, vsi drugi predavatelji so bili zdravniki: Košir, Pirc, Dragaš, Zalokar, Jamar, Demšar, Bohinc, Mayer, Blumauer, Maurici (Rus). Izjema sta predavateljici za gospodinjstvo (Humek) in pedagogiko (Dara Vodnikova), za kateri ni naveden strokovni naziv. Sestra Gruden ima pred priimkom sr. In zdi se, da je bil to običajen strokovni naziv pred priimkom zaščitnih sester, tako kot so imeli zdravniki pred priimkom dr.

Državni strokovni izpit za državne uslužbenke je Teodora opravila 12. 3. 1933. Leta 1946 je v Beogradu opravila štirinajstdnevni administrativni tečaj. V času od 15. do 21. decembra 1947 je obiskovala statistični tečaj v Rogaški Slatini ter leta 1948 in 1951 osemdnevni ponavljalni tečaj za medicinske sestre na Otroški kliniki v Ljubljani.

10. aprila 1932 se je Teodora poročila z Janezom Ažmanom, rojenim 16. 5. 1903 v Kranju. Rodila sta se jima dva otroka: Janez, rojen 1932 v Ljubljani in Jože, rojen 1936 v Skopju.

Teodora je pred drugo svetovno vojno službovala kot zaščitna sestra-dnevničarka v ZD Tržič, od 1. 4. 1929 do 4. 9. 1930 in v šolski polikliniki v Kranju od 4. 9. 1930 do 1. 3. 1934. Od marca 1934 do 31. 5. 1941 je živela kot gospodinja v Skopju, kjer je bil mož v službi kot višji uradnik Državne hipotekarne banke. Razpad Kraljevine Jugoslavije je moža dohitel v Strumici, kjer je bil kot rezervni oficir na orožnih vajah. Ujeli in odpeljali so ga v Grčijo. Bil je na ladji, ki je bila torpedirana in je bil eden redkih, ki si je s plavanjem rešil življenje. Izpuščen je bil domov v Skopje, kjer je živel na teritoriju, ki so ga okupirali Bolgari. V tem času so Bolgari

izgnali Teodoro z otrokoma iz Skopja. Zgolj slučajno so se našli na železniški postaji, kjer je Janez slekel uniformo in prebegnil. 4. 6. 1941 so se kot begunci preselili v Beograd, kjer je bila Teodora gospodinja do 24. 11. 1943. Pristaši Draže Mihajloviča so ji 10. 10. 1943 ubili moža. Da bi mogla preživljati sebe in otroka, se je ponovno zaposlila pri Odboru za upravo imovine Srbije pri Državni hipotekarni banki v Beogradu, kjer je delala v administrativno pravnem odseku – zaupnih odnosih do 15. 5. 1947.

15. 5. 1947 je Teodora začela delati v Zdravstvenem domu Kranj. Zanimiva so njena poimenovanja strokovnega naziva v različnih časovnih obdobjih in zdi se, da nobena stroka ni tako hitro in pogosto menjala s šolo pridobljenega strokovnega naziva kot medicinske sestre. Teodorin strokovni naziv ob podelitvi diplome leta 1929 je bil dečja zaščitna sestra in v ZD Tržič je bila zaposlena kot zaščitna sestra. V času zaposlitve v ZD Kranj je bila za časa nastavitve v

organizacijski enoti Poverjeništva za ljudsko zdravstvo in socialno oskrbstvo MLO Kranj zaposlena z nazivom zdravstvena sestra v zdravstveni stroki, tudi medicinska sestra v zdravstveni stroki (1950). Na podlagi 16. čl. Zakona o državnih uslužbencih LRS (1949) je bila premeščena v upravo Zdravstvenega doma Kranj za izvrševanje strokovnega poklica kot medicinska sestra. V registru medicinskega osebja je bila vpisana v poklic medicinska sestra. Po drugi svetovni vojni in z novo šolo za medicinske sestre so začeli spreminjati že pridobljene nazive diplomiranim zaščitnim sestram

v medicinske sestre in zdravstveno področje v medicinsko področje.

Družina Vovk (oče Jožef, mati Katarina in hčerke Mara, Teodora in Eleonora) Avtor fotografije neznan. Vir: arhiv Jožeta Ažmana

Jože Ažman se spominja, da so mami po vojni v Kranju obljubili stanovanje, ki pa ga ni dobila. Ponudili so jim prostore v stari Pavšlarjevi hiši v Kranju, kjer je imela mama v kuhinji kavč, nato je bilo treba iti po hodniku v drugo sobo, kjer sta spala z bratom. Prej je bila tukaj dimna kamra, stranišče na štrbunk in veliko podgan. Otroci so pomagali zbirati drva v gozdu, da so lahko kurili. Mati jih je peljala v kino, da

so bili na toplem. Hrana je bila na karte. Po značaju je bila mati pedantna in natančna, zahtevala je red, nadzorovala je čistilke v službi in s prsti nemalokrat potegnila po okenskih policah. Takšna je bila že med šolanjem. Sinova je učila pospravljati kuhinjo, najela je njivo, da so si pridelali hrano, krompir, solato. Z bratom sta morala pred šolo lookopati krompir.

Učenki Šole za sestre Teodora Vovk (desno) in Henrika Stepančič. Avtor fotografije neznan. Vir: arhiv Jožeta Ažmana

Takoj po vojni, v času dr. Pancetove, je le-ta rekla: »Dajte pripeljat sina (Jožeta), da bo v izolirni na toplem«. Tam je zvijal oprane povoje. V izolirno ni smel, kadar je bila obrisana z lizolom. Umivali so se doma v lavorju, najprej otroka, nato mati. Na razpolago so imeli tudi deset minut v javnem čistilnem kopališču, kjer so se umili. Kasneje so enkrat tedensko hodili na fizioterapijo v hrastove sode.

Eleonora in Teodora Vovk sta bili obe zaščitni sestri in kot je razvidno iz zapisnikov, vsaj do leta 1932, aktivni članici strokovne organizacije. Ustanovni zapisnik Organizacije absolventk Šole za sestre v Državnem zavodu za zdravstveno zaščito mater in dece v Ljubljani (Zapisnik, 27. 11. 1927) našteva prisotne sestre in med trinajstimi je tudi »sestra Vovkova«. V nadaljnjih zapisnikih sestre ne navajajo imena pred priimkom, pisale so samo sr. (sestra) in priimek. Vendar se v enem zapisniku (Zapisnik, 21. 10. 1929) sestanka Organizacije diplomiranih zaščitnih sester v Ljubljani, ki je potekal zaradi predavanja »sr. Nikice Bovalini« iz Šole za nudilje v Beogradu, med navzočimi navaja »Vovk« in v nadaljevanju »Vovk ml.«, iz česar razberemo, da sta bili dve sestri Volk, ki sta delovali v strokovni organizaciji. Prav tako v zapisniku seje odbora, ki je bila 2. 2. 1930 (Zapisnik, 2. 2. 1930) med navzočimi najdemo »Vovk ml. in «sr. Vovk«. V zapisniku (Zapisnik, 15. 3. 1931) 4. občnega zbora Organizacije diplomiranih zaščitnih sester v Ljubljani se prvič poimensko navajata obe sestri: »med navzočimi sta prisotni Vovk Eleonora in Volk Dora«. V nadaljevanju je pod organizacijo Društva Jugoslovenskih diplomiranih sester – Sekcije Dravske banovine (Zapisnik, 29. 6. 1931) v zapisniku izrednega občnega zbora

navedena samo sr. Vovkova, zato ni možno razbrati, katera je prisostvovala sestanku. V zapisniku Občnega zbora leta 1932 (Zapisnik, 13. 3. 1932) je navedena sr. Vovk Dora.

Teodora je bila mlajša od sester in se je začela šolati 1927, torej v letu nastanka organizacije, šele v zapisniku iz leta 1929 je omenjena kot mlajša, zato je skoraj logično, da je bila Eleonora Vovk ena izmed trinajstih absolventk, ki so leta 1927 ustanovljale strokovno organizacijo.

Teodora za časa okupacije ni bila članica nobene organizacije. Je pa že v Beogradu vstopila v OF (Osvobodilna fronta) in AFŽ (Antifašistična fronta žena) ter se udeleževala raznih dobrotelčnih akcij. Po vrnitvi v Slovenijo je začela delovati kot odbornica pri Rdečem križu Slovenije. 14. aprila 1961 je prejela priznanje Občinskega ljudskega odbora Kranj za dolgotrno požrtvovalno delo na zdravstvenem področju. Upokojila se je 31. 5. 1967. Umrla je 4. novembra 1974 in je pokopana na pokopališču v Kranju.

Viri:

1. Ažman Jože. *Zasebni fotografski in dokumentarni arhiv Teodore Vovk*.
2. Keršič Irena, Klemenc Darinka. *Intervju z Jožetom Ažmanom. Kranj, 8. 10. 2021*.
3. *Zakon o državnih uslužbencih LRS, 1949. Uradni list št. 1-2. Dostopno na: <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-MV79GYoC/fb729689-1e48-4b51-ba95-9b3f1437f78a/PDF> [20.11.2021]*.
4. *Zapisnik Organizacije absolventk Šole za sestre v Državnem zavodu za zdravstveno zaščito mater in dece v Ljubljani, 27. 11. 1927. Arhiv Zbornica – Zveza*.
5. *Zapisnik Organizacije diplomiranih zaščitnih sester v Ljubljani, 21. 10. 1929. Arhiv Zbornica – Zveza*.
6. *Zapisnik odboroze seje Organizacije diplomiranih zaščitnih sester v Ljubljani, 2. 2. 1930. Arhiv Zbornica – Zveza*.
7. *Zapisnik 4. občnega zbora Organizacije diplomiranih zaščitnih sester v Ljubljani, 15. 3. 1931. Arhiv Zbornica – Zveza*.
8. *Zapisnik izrednega občnega zbora Društva Jugoslovenskih diplomiranih sester – Sekcije Dravske banovine, 29. 6. 1931. Arhiv Zbornica – Zveza*.
9. *Zapisnik občnega zbora Društva Jugoslovenskih diplomiranih sester – Sekcije Dravske banovine, 13. 3. 1932. Arhiv Zbornica – Zveza*.